

Василь КОНОНЕНКО (Київ)

**ЧУХЛІБ Т. ВІДЕНЬ 1683: УКРАЇНА-РУСЬ У БИТВІ
ЗА “ЗОЛОТЕ ЯБЛУКО” ЄВРОПИ. –
К.: ВИДАВНИЦТВО “КЛЮ”, 2013. – 559 с.; іл.**

Рецензована книга вже отримала схвальні відгуки та рецензії. Зокрема, відома польська дослідниця професор Т. Хинчевська-Геннел написала про цю монографію наступне: “Книжка професора доктора Тараса Чухліба, блискучого знавця військової історії, який здавна зацікавлений вивченням Віденської битви, зайняла важливу позицію в історіографії і є першим дослідженням на цю тему з широким використанням української історіографії”¹.

Ця цитата яскраво свідчить, що творчий доробок Тараса Чухліба, який полягає передусім у детальному вивченні українських військово-політичних та зовнішньополітичних сюжетів другої половини XVII ст. у центрально-східноєвропейському контексті, дістав високу оцінку за межами України. Власне, ця сама книга не постала як дослідження “з нуля”, а увібрала попередні напрацювання (зокрема, 12 позицій, які розміщено у виданні в списку джерел та літератури, й докторську дисертацію), які здійснював Тарас Чухліб протягом близько 20-ти років.

Як завжди буває, крім схвальних оцінок, на адресу книжки пролунали й критичні зауваження. Зокрема, вони мали місце на круглому столі, присвяченому Віденській битві, який пройшов 27 червня 2013 р. у приміщенні польського посольства у Києві. Ці зауваження мали “м’який” характер, оскільки детально не торкалися дослідження Тараса Чухліба, однак у них стверджувалося, що не можна визначити етнічний склад вояків коронного війська під Віднем 1683 р., як це зробив український історик².

З огляду на такі оцінки книги, на нашу думку, важливо проаналізувати відповідність дослідження Тараса Чухліба тій меті, яку він собі ставив у задекларованій назві та вступові книги. Книга, згідно з назвою (*Відень 1683: Україна-Русь у битві за “золоте яблуко” Європи*), мала б представити Віденську кампанію 1683 р. та деталізовану участь у ній українських військ. Однак з майже 600 сторінок книги самій битві присвячено лише 80, які склали розділ “Битва під Віднем 12 вересня 1683 року”. Проте безпосереднім військовим діям під Віднем, які розглядаються крізь призму участі у ній

¹ Chynczewska-Hennel T. Opinia o książce Tarasa Czuchliba “Wiedeń 1683: Ukraina w walce o «złote jabłko» Europy”. – Kyjiv, 2013 // Україна в Центрально-Східній Європі. – К., 2013. – Вип. 12–13. – С. 454.

² Ці та подальші відомості про круглий стіл, який відбувся 27 червня, автор взяв з особистого відео- та аудіоархіву.

РЕЦЕНЗІЇ, ОГЛЯДИ

вихідців з українських земель, присвячено лише дванадцять з половиною сторінок. Тарас Чухліб таку структуру тексту дослідження виправдовує так: “Зважаючи на те, що хід цієї битви був досить детально описаний багатьма зарубіжними істориками, в детальному описі воєнних дій, окрім залученого джерельного матеріалу, будемо спиратися на доробок польських дослідників Я. Віммера, В. Маєвського та Л. Подгородецького”³.

На нашу думку, це є невиправданим, оскільки українські читачі якраз іноземну літературу мало знають, тому книга виграла б від детальнішого розгляду ходу Віденської битви 1683 р. як з боку християнської коаліції, так і османського війська. Останнє важливо, оскільки читач книги Тараса Чухліба дізнається про військові плани та хід воєнних дій з боку європейської коаліції, але, на жаль, для нього залишиться малозрозумілою стратегія османського командування, його оцінка сил європейської коаліції і тактика ведення бою під стінами Відня. Для виправдання автора книги слід сказати, що він намагався висвітлити передісторію битви, якій присвятив цілий розділ, де розглянуто широкий спектр подій, зокрема планів з обох сторін, що передували Віденській битві. Також читач зможе дізнатися про події після Віденської битви з третього розділу книги, а деякі відомості про саму битву віднайти в окремих сюжетах інших підрозділів книги.

Наступним основним завданням книги Т. Чухліба стало висвітлення участі у Віденській битві 12 вересня 1683 р. Автор в основу методики підрахування коронних військ поклав гіпотезу Яна Віммера, відповідно до якої вояки набиралися з того регіону, звідкіля походив їхній воєначальник. Згідно з нею, Тарас Чухліб, провівши дослідження, дійшов висновку: “У серпні 1683 р. у складі коронного війська вирушило воювати з османською армією Кара Мустафи під Відень [...] 13 тисяч 353 шляхтичі, «посполитих», священників та козаків [...] під командуванням польського короля під Віднем перебувало близько 22-х тисяч жовнірів, а отже, жителі Київщини, Волині, Львівщини, Тернопільщини, Підляшшя, Белзчини, Холмщини та Поділля (в т. ч. Брацлавщини) становили приблизно $\frac{2}{3}$ складу війська Польсько-Литовської держави”⁴.

Радослав Сікора у своїй презентації “Відень 1683: мобілізаційні та фінансові зусилля Польщі та України”, яку представив на круглому столі 27 червня, заперечив цю гіпотезу як помилкову та дав своє трактування участі українських військ у битві під Віднем. Спираючись на “Поділ коронного війська...”, який 10 травня 1683 р. затвердив коронний гетьман Станіслав Яблоновський, він дійшов висновку, що Київське воєводство (“Україна” в його термінології) дала 82 вершники, тобто 0,2 % мобілізаційного та фінансового внеску у віденську перемогу коронного війська. Далі він представив внесок “Польщі” та “України” у сучасних кордонах та презентував такі дані: український внесок – 7,8% коштів та 8,6% вояків. У цій рецензії ми не ставимо собі за мету аналізувати висновки Радослава Сікори, лише вкажемо, що він, критикуючи спроби встановлення етнічного походження

³ Чухліб Т. Відень 1683: Україна-Русь у битві за “золоте яблуко” Європи. – К., 2013. – С. 127, пос. 2.

⁴ Там само. – С. 91.

жовнірів коронного війська, сам вдався до відшукування внесків у віденську перемогу Польщі та України “у сучасних кордонах”.

Якщо вирахувати, скільки відсотків становила підрахована Тарасом Чухлібом кількість вояків з українських воєводств Речі Посполитої (13 353) з 22 000 чол. коронного війська, то отримаємо – 60,7%. Відтак, за дослідженням самого автора, вихідців з тодішніх українських земель під стінами Відня було не $\frac{2}{3}$ (66,7%), а на 6 відсотків менше. Це свідчить, що цифра $\frac{2}{3}$ (66,7%) для автора мала не суто наукове значення, а науково-популярне, розраховане на привернення уваги українських гуманітаріїв та зацікавлених історією до участі тодішніх українців у Віденській битві. Також важливо, що історик у суто науковому дослідженні підраховує кількість вояків – вихідців з південно-східних воєводств Речі Посполитої та інших тодішніх українських регіонів (Запорозжя, Правобережної Гетьманщини, Лівобережної Гетьманщини, Слобожанщини). Однак з інших сюжетів книги при побіжному прочитанні складається враження, що $\frac{2}{3}$ коронних військ під Віднем були саме етнічними українцями.

Ця книга має також огріхи, які часто притаманні всім працям, присвяченим “круглим” та знаменитим річницям, у ході написання котрих авторам не вистачає часу продумати термінологію дослідження, приділити більше уваги концепції книги, застосувати обдуману методологію та оригінальні методики. Наприклад, дослідник перелічує регіони⁵, які склалися у ранньомодерний час, разом з тими, які почали існувати лише у ХХ ст. (Тернопільщина, Львівщина). Наприклад, Тернопіль, який було засновано в 1540 р., належав до Тербовлянського староства, а згодом повіту, на 1683 р. не входив до впливових міст Руського воєводства і ніяким чином не утворював навколо себе регіон, який ми сьогодні називаємо “Тернопільщиною”.

Також у книзі трапляються поодинокі неточності в бібліографії, перекладах з іноземних мов й інші незначні огріхи. Однак це є неоліком також і видавництва, яке мало б забезпечити наукове редагування великої за обсягом книги, зважаючи на те, що навіть для дуже сумлінного автора нереально бездоганно вичитати свій текст.

Підсумовуючи розгляд дослідження, необхідно ще раз наголосити, що книга Тараса Чухліба виграла б від звернення більшої уваги автора на висвітлення драматичної битви християнської коаліції та османського війська під стінами Відня у 1683 р. Однак слід визнати, що автор загалом упорався з тим завданням, яке собі ставив. Ця книга, на нашу думку, стане класичною працею в українській історіографії з теми віденської відсічі 1683 р., з огляду на те, що у ній зібрано величезний матеріал.

⁵ Там само.